

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ
« ____ » _____ 2024 р.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТЕХНОЛОГІЙ
ВИШИВКИ ГЛАДДЮ

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

Магістерська робота

*на здобуття кваліфікації – вчитель трудового навчання, технологій
та креслення, викладач закладу фахової передвищої, вищої освіти,
вчитель інформатики*

Автор роботи: Ребець Іванна Іванівна _____
підпис

Наукові керівники: кандидат педагогічних наук,
доцент **Мельник Галина Миколаївна** _____
підпис

старший викладач

Ліщинська-Кравець Галина Львівна _____
підпис

Дрогобич, 2024

_____ 10.10.2023 р.
(підпис) (дата)

**Завдання
на підготовку магістерської роботи**

- 1. Тема:** «Методика навчання старшокласників технологій вишивки гладдю».
- 2. Керівники** – канд. пед. наук, доцент Мельник Г.М., ст. викладач Ліщинська-Кравець Г.Л.
- 3. Студентка** – Ребець Іванна Іванівна.
- 4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:**
 1. Розкрити класифікацію різних видів гладі за технологією вишивання та регіональними особливостями.
 2. Розглянути технології вишивання різними видами гладі.
 3. Описати матеріали та інструменти для вишивання різними видами гладі.
 4. Розробити методичні поради щодо виготовлення ужиткового виробу з вишивкою гладдю.
 5. Розробити дидактичні завдання для занять з вивчення старшокласниками технологій вишивання гладдю та закріплення здобутих знань
- 5. Список рекомендованої літератури:**
 1. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ: Наукова думка, 1988. 302 с.
 2. Кільдерова Л.В. Формування та розвиток творчих здібностей старшокласників у процесі творчої діяльності на уроках технологій. Київ: Науковий часопис імені Н.П.Драгоманова. 2015. С. 126-131.
 3. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. Умань: СПД Жовтий, 2008. 216 с.
 45. Петухова Т. А., Савчук О. П., Козак В. І. Методичні рекомендації до виконання творчих проєктів з технології оздоблення одягу національною вишивкою для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем зі спеціальностей 015Професійна освіта (Дизайн), 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Одеса: Університет Ушинського, 2022. 69 с.
 5. Радкевич В.О., Пащенко Г.М. Технологія вишивки: Підручник. Київ: Вища школа, 1997. 303 с.: іл.
- 6. Етапи підготовки роботи:**

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формування мети; постановка завдань.	до 05.12.2023 р.	до 14.12.2023 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи	до 16.04.2024 р.	до 25.04.2024 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 01.10.2024 р.	до 10.10.2024 р.
4.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 24.10.2024 р.	до 31.10.2024 р.
5.	Перевірка роботи на плагіат	до 14.11.2024 р.	до 22.11.2024 р.
6.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 26.11.2024 р.	до 02.12.2024 р.

7. Дата видачі завдання – 10.10.2023 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 14.11.2024 р.

9. З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлена _____ Іванна РЕБЕЦЬ

10. Керівники: _____ канд. пед. наук, доцент Галина МЕЛЬНИК,
_____ ст.викл. Галина ЛІЩИНСЬКА-КРАВЕЦЬ

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Тема: «Методика навчання старшокласників технологій вишивки гладдю».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація оцінки захисту:

дата

Голова ЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

Секретар ЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

АНОТАЦІЯ

Ребець І. І. Методика навчання старшокласників технологій вишивки гладдю. – Рукопис.

У магістерській роботі з'ясовано класифікацію різновидів ручного декоративного шва «гладь» за технологією вишивання та регіональними особливостями використання в декоруванні традиційних ужиткових виробів. Розглянуто особливості технології різновидів гладі, описано матеріали та інструменти для вишивання різними видами гладі.

Запропоновано методичні поради щодо виготовлення старшокласниками декоративного виробу, оздобленого гладдю. Розроблено дидактичні матеріали, які можна використовувати на уроках технологій з вивчення вишивання гладдю, а для також контролю здобутих знань..

Ключові слова: гладь, вишивання, трудова діяльність, декоративно-ужитковий виріб, дидактичні матеріали.

ANNOTATION

Rebets I. I. Teaching method of satin stitching technology for high school students. - Manuscript.

This master's thesis investigates the classification of hand decorative satin stitches by stitching technology and regional use cases in decorating of household items. Peculiarities of different satin stitches described, as well as materials and tools used for it.

Suggested a high school oriented methodological advices for making an item decorated with satin stitching techniques. Developed a didactic method that could be used for teaching of satin stitching, and to control the learning progress.

Keywords: satin stitching, embroidery, manual labor, decorated household

ЗМІСТ

Вступ.....	
РОЗДІЛ 1. Мистецтвознавчий і технологічний аспекти дослідження вишивання гладдю.....	
1.1. Види гладі у традиційній українській вишивці та регіональні особливості	
1.2. Технологічні особливості вишивання різними видами гладі	
1.3. Матеріали та інструменти для вишивання різними видами гладі.....	
РОЗДІЛ 2. Методичні аспекти навчання старшокласників технологій вишивки гладдю.....	
2.1. Розробка дидактичних матеріалів для вивчення вишивання гладдю.....	
2.2. Особливості виготовлення декоративно-ужиткового виробу, вишитого гладдю	
Висновки.....	
Список використаних джерел.....	

ВСТУП

Сьогодення ставить нові актуальні вимоги до навчання старшокласників технологій, а саме: закласти підвалини підготовки до самостійного життя, активної суспільно-корисної трудової діяльності в різноманітних галузях сучасного виробництва. Відтак, вивчення технологій сприяє ознайомленню старшокласників з основами сучасного виробництва, розвитком техніки, технологій; спонукає до усвідомленого сприйняття вимог, які ставить обрана професія до людини; організовує старшокласників до творчої та інтелектуальної діяльності.

Аналіз технологій вишивки різними видами гладі та рекомендацій щодо особливостей вишивання свідчить, що введення вишивання гладдю у навчальний процес повною мірою відповідає актуальним освітнім і виховним цілям. Навчання старшокласників технологій вишивки загалом, а гладі зокрема, сприяє різнобічному вихованню, формуванню естетичних смаків, патріотичних переконань, усвідомленому вибору майбутньої професії.

Відповідно до вимог програми навчання старшокласників виготовленню виробів, вишитих гладдю, передбачено реалізовувати через проектно-технологічну діяльність, а результатом навчальної роботи учнів є творчий проект. Програмою передбачено, що вибору теми проекту, об'єкта проектування передуює розкриття загальних відомостей про різновиди гладі, технології вишивки гладдю, які розширюють знання старшокласників та сприяють успішному пошуку необхідної інформації, ідей, напрямків роботи. Суттєвою перевагою вибору технологій вишивання гладдю є те, що різновидів гладі як виду декоративно-ужиткового мистецтва та технологій існує велика кількість. Це сприяє широкій варіативності обрання тем та виконання творчих проектів, а також гарантує унікальність спроектованого та створеного декоративно-ужиткового виробу.

Однак, враховуючи особливості технологій вишивки гладдю, їх велику кількість, а також методики навчання старшокласників та обмеження в часі

програмою, зазначаємо, що для поглиблення знань й удосконалення практичних умінь варто вводити вивчення цих технологій і в позаурочну роботу. Отже, напрямки дослідження цієї проблеми полягають у розробці методики навчання старшокласників технологій вишивки гладдю, а також підготовці до виконання проектів та виготовлення декоративно-ужиткових виробів. Результати аналізу публікацій з цієї проблематики, досвід проходження педагогічної практики у школі засвідчив, що вибір технологій вишивки гладдю для вивчення у старшій школі майже не практикується. Отже, важливість зазначених аспектів проблеми і недостатнє її розв'язання у педагогічній практиці зумовили вибір теми магістерської роботи: «Методика навчання старшокласників технологій вишивки гладдю».

Об'єкт дослідження – освітня діяльність старшокласників у процесі вивчення технологій вишивання гладдю.

Предмет дослідження – методичні аспекти навчання старшокласників технологій вишивання гладдю.

Мета дослідження – наукове обґрунтування та розробка методичних рекомендацій щодо навчання старшокласників технологій вишивання гладдю.

Для досягнення поставленої мети нам потрібно виконати такі **завдання:**

- розкрити класифікацію різних видів гладі за технологією вишивання та регіональними особливостями;
- розглянути технології вишивання різними видами гладі;
- описати матеріали та інструменти для вишивання різними видами гладі;
- розробити методичні поради щодо виготовлення ужиткового виробу з вишивкою гладдю;
- розробити дидактичні завдання для занять з вивчення старшокласниками технологій вишивання гладдю та закріплення здобутих знань.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні різновидів гладі за технологією їх виконання та регіональною приналежністю та описі технологій вишивання різними видами гладі;

Практична цінність роботи полягає у розробці методичних порад щодо виготовлення декоративно-ужиткового виробу та створенні дидактичних матеріалів для занять з вивчення старшокласниками технологій вишивання гладдю.

Апробація результатів. Основні положення та результати магістерської роботи доповідалися на XI Міжнародній науково-практичній конференції викладачів та студентів факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій «Актуальні проблеми сучасної науки» (тема доповіді «Методичні аспекти навчання старшокласників вишивки гладдю»).

Структура магістерської роботи. У магістерській роботі міститься вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИШИВАННЯ ГЛАДДЮ

1.1. Види гладі у традиційній українській вишивці та регіональні особливості

Мистецтво української вишивки розвивалося упродовж багатьох століть. Сьогодні збереглися взірці орнаментів, виконаних ручнопряденими нитками з лляного волокна, вовни, заполочі, які дають змогу виокремити два основні способи вишивання: однобічне та двобічне. Для однобічного вишивання характерні стібки, які утворюють основний масив орнаменту на одному боці полотна. Двобічне вишивання передбачає рівносильне прошивання вишивальною ниткою стібків з лицевого і виворітного боку полотна. До однобічних та двобічних прийомів вишивання відносимо багато різновидів гладі.

Як зазначає Р. Захарчук-Чугай: «Гладь двостороння відома пряма і коса. Щільно один стібок біля одного прямо або скісно нитки основи заповнюють порівняно великі площини. Пряму гладь у Полтавській, Черкаській, Київській областях називають лиштва, в Яворівському р-ні на Львівщині – кладення, в с. Короп'є (Чернігівщина) – гладька, гладинка» [6, с.68].

Види гладі за лічбою ниток полотна: пряма двобічна (різновиди: набирування, качалочки, колодочки, поверхниця, кафасор), пряма однобічна, коса двобічна. Дослідниці технологій вишивання В. Радкевич та Г. Пащенко підкреслюють: «Ця техніка зустрічається переважно у вишитих виробах на Полтавщині, Чернігівщині, Поділлі, Київщині, у західних областях України. Проте в кожному з цих регіонів композиція, кольорове рішення, спосіб виконання різні» [23, с.58].

Отже, шов поширений на усій території України. На Полтавщині гладь вишивають білими, сірими, золотавими, охристими кольорами ниток; на Київщині і Поділлі – білими, червоними, чорними.

На Яворівщині (Львівщина) гладь вишивають яскраво-червоними нитками з вкрапленнями синього, жовтого, зеленого, чорного кольорів; у Кам'яно-Бузькому районі – синіми, чорними іноді з вкрапленням ниток червоного, жовтого, зеленого кольорів; у Старосамбірському районі – нитками червоного з додаванням синього, зеленого, жовтого кольорів. Поєднання рахункової гладі з іншими техніками вишивання побутує у всіх районах Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини. Орнаменти – геометричні або рослинно-геометризовані. У Кіцманському районі Чернівецької області та у Заліщицькому районі Тернопільської області поширений різновид цієї техніки – колодочки.

Рис. 1.1. Орнамент, вишитий прямою рахунковою гладдю. Яворівщина (Львівська обл.)

У багатьох регіонах України орнаменти гладдю були багатоколірні, яскраві (Буковина, Поділля, Бойківщина, Гуцульщина):

Рис. 1.2. Фрагмент вишивки пазухи чоловічої сорочки (качалочки, пряма рахункова гладь, хрестик), Буковина

Описуючи різновиди прямої гладі, Р. Захарчук-Чугай підкреслює: «Типовим явищем вишивок кінця XIX ст. стало використання поверхневої, багатой різновидами, своєрідністю виконання техніки «качалочка», при якій однакового розміру стібки кладуться в прямокутні площини згідно узору. Цей шов характерний тільки для південних районів Східного Поділля» [6, с.74].

Східному Поділлі й сьогодні побутує традиційна вишивка рушників качалочковою лиштвою, що є різновидом прямої гладі:

Рис. 1.3. Фрагмент рушника, вишитого швом «качалочки» (Східне Поділля)

У вишитому народному вбранні на Закарпатті часто зустрічаються складні багатоколірні орнаменти, вишиті качалочковою лиштвою у поєднанні з багатьма іншими швами, мереживом, виготовленим гачком:

Рис. 1.4. Фрагмент вишивки традиційної спідниці швом «качалочки», (Тячів, Закарпаття)

Шов «набирування» вважаємо різновидом прямої рахункової гладі. Стібки прокладають в горизонтальному напрямку, кожен наступний стібок

вишивають пропускаючи нитку полотна від попереднього. Особливістю цього шва є: стібки прокладають на парній кількості ниток полотна, а стібки наступного ряду зміщують на половину довжини попереднього. Поширення цей шов набув на Київщині, Поділлі, Бойківщині, Опіллі, Гуцульщині. Орнаменти виразні геометричні, стрічкові, проте в кожному регіоні мають властиву кольорову гаму. Так, на Київщині орнаменти тяжіють до пастельних тонів оранжевого, синього, зеленого кольорів; на Львівщині орнаменти багатоколірні (чорний, зелений, червоний, оранжевий, жовтий, синій), виразні. Окремо хочемо зазначити, що в районі міста Яворова (Львівщина) цим швом орнаментували жіночі та чоловічі сорочки, а також жіночі головні убори – бавниці. «Бавничкова вишивка» – різновид поєднання гладі і стебелевої техніки. Назва походить від вишивки головних уборів – бавниць, типових для Яворівського р-ну Львівської обл. Відома ще й під назвою «яворівка» [6, с. 77]. Набирування поєднували з косою рахунковою гладдю, козликом, кіскою та вишивали яскравими нитками червоної палітри.

Також одним з варіантів рахункової гладі є шов «**колодочки**». За технологією вишивання не відрізняється від гладі, проте характеризується особливостями побудови модулів стібків. Шов поєднує технологічні особливості швів «набирування» і «качалочки»: в одному модулі стібків може бути 2-4, і зміщення між модулями виконують завжди на парну кількість ниток полотна.

Рис. 1.5. Орнамент, вишитий швами «набирування» та «колодочки»

Локальним різновидом прямої рахункової гладі є шов «кафасор». Зустрічається у декоруванні традиційного народного одягу на Покутті, Гуцульщині, Поділлі. Стібки в орнаментах розташовані горизонтально, паралельними рядами. Орнамент формується завдяки кольоровому вирішенню композиції.

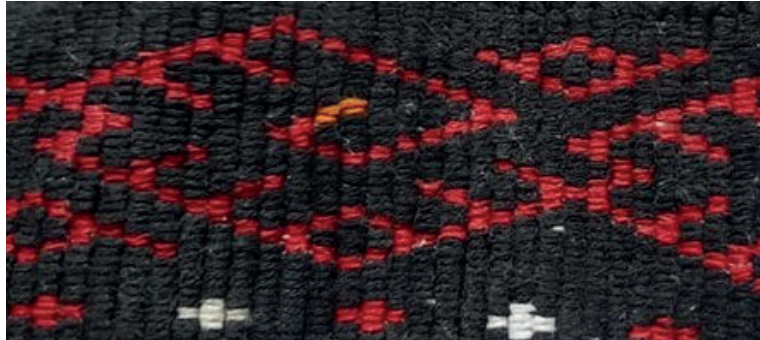

Рис. 1.6. Орнамент, вишитий швом «кафасор», Західне Поділля

Орнаменти, вишиті швом «поверхниця», поширені на Поділлі, Буковині, Покутті, Гуцульщині. За типом – тільки геометричні, за розташуванням – на підполиччі жіночої сорочки: між уставкою та рукавом. Цю частину рукава називають «*морицинка*» і вона виконує розвантажувальну функцію у складних орнаментальних композиціях:

Рис. 1.7. Орнамент, вишитий поверхницею та штапівкою. Східне Поділля

Техніка прокладання стібків гладі однакової довжини під кутом до нитки основи чи піткання поширена на всій території України. Шов, який утворюється завдяки цій технології, називається «*коса гладь*». Сьогодні найбільш яскраво ці орнаменти представлені у традиційних народних вишитих сорочках Чернігівщини, Київщини, Поділля. Проте зустрічаються в

орнаментах усіх регіонів України, але різняться кольоровою гамою: від червоного і білого – до поліхромних композицій. Основними орнаментальними композиціями є восьмипроменева зірка, її окремі промені у вигляді листочків, ламана діагональна лінія, ромби. Техніка вишивання майже не використовується самостійно, а поєднується з прямою гладдю, хрестиком, стебнівкою (штапівкою) у складних композиціях:

Рис. 1.8. Фрагмент вишивки рукава традиційної жіночої сорочки (коса гладь, хрестик, штапівка). Львівщина

Косою гладдю на Чернігівщині декорували майже усі елементи народного вбрання. Широкого розповсюдження сітчасті орнаментальні композиції набули у манишках чоловічих сорочок, уставках та рукавах жіночих сорочок, очіпках. Часто орнаменти прикрашали предмети інтер'єрного призначення: рушники, скатертини, покривала. Кольорова гама в цьому регіоні переважно червона у поєднанні з чорним.

Рис. 1.9. Орнаментування рукава жіночої сорочки косою гладдю та хрестиком. Чернігівщина

Крім різних видів гладі, яку вишивають за лічбою ниток полотна (рахункової) побутує велика група гладі, яку вишивають за контуром нанесеного на тканину малюнка. Таку гладь називають «за малюнком», «нерахункова», «за вільним контуром».

Види гладі **за вільним контуром**: атласна, однобічна (однобічна з горизонтальними переходами, однобічна з вертикальними переходами, завертана, уприкріп), двобічна, петлева, навивана, прорізна, біла.

У традиційній українській вишивці кожного етнографічного регіону неодмінно зустрічається щонайменше один різновид гладі за вільним контуром. Так, атласна гладь (стеблова) найчастіше зустрічається у взірцях вишивки на Сокальщині (Львівська обл), Буковині, Східному Поділлі, Поліссі; двобічна гладь поширена у всіх регіонах України; однобічна уприкріп має назву «полтавська», оскільки широко розповсюджена саме на Полтавщині; однобічна завертана гладь локально поширена на Східному Поділлі.

Рис. 1.10. Фрагмент фартуха, вишитого атласною гладдю (Тлумач, Івано-Франківська обл)

На Східному Поділлі зустрічається поєднання **атласної гладі** (стебловими стібками) та **тамбурної** (ланцюжком). Оскільки мотиви вишивки у цьому регіоні мають доволі великі площі для заповнення стібками, то поєднання різних способів їх заповнення збагачує та урізноманітнює декорування. А, відтак, надає вишитим виробам високої художньої цінності:

Рис. 1.11. Поєднання стеблових стібків атласної гладі та тамбурного шва у вигляді чергування суцільних ліній (Східне Поділля)

У взірцях народного вишивання ХІХ-початку ХХ ст. гладдю за вільним контуром зустрічаються цілі композиції, вишиті петельними швами – *петельною гладдю*. Особливо виразними бувають орнаменти з Бойківщини, Буковини, Львівщини, Івано-Франківщини:

	
1. Фрагмент вишивки сорочки м.Бібрка, Львівщина	2. Фрагмент вишивки запаски, Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл
	
3. Фрагмент вишивки сорочки смт.Бурштин, Івано-Франківщина	4. Фрагмент вишивки сорочки, Буковина

Художня гладь – це різновид двобічної гладі, у якій використовуються декілька кольорів і застосовується ефект світлотіні та зміни тонів та напівтонів. Окрім того, для підсилення художнього ефекту та фактурності вишивки, використовують настил: густо прокладають вздовж контуру 1-3 рядки стібків уперед голкою (або ряд тамбурних). Площину орнаменту заповнюють так, щоб закрити стібки настилу.

Рис. 1.12. Квітковий мотив, вишитий художньою гладдю

Біла гладь – це монохромна вишивка, виконана білими шовковими нитками технікою двобічної гладі по тонкій (часто батистовій) тканині, яка набула поширення в Україні у другій половині XVIII ст. Композиції орнаментів складаються з квітів, листків, ягід, букетів. В мистецтві білої вишивки складно віднайти регіональні особливості українського народного вишивання, оскільки цей різновид гладі застосовувалися в декоруванні одягу панства та шляхти, а взори обиралися з іноземних друкованих видань. Згодом у декоративному оздобленні одягу з'явилися прозорі (ажурні, прорізнi) шви.

Рис. 1.13. Вишивка білою гладдю

Також до різновидів гладі за вільним контуром відносять велику групу швів із загальною назвою «*рушникові*». На Київщині, Полтавщині, Чернігівщині, Сумщині широко побутували рушники різного призначення: божники, утиральники, весільні, обжинкові та ін., які вишивали за малюнком, нанесеним на два краї довгого вузького відрізу тонкого домотканого полотна. Вишивали найчастіше нитками червоного кольору з вкрапленнями синього та чорного. Орнаменти рослинні у поєднанні з орнітоморфними та зооморфними найчастіше заповнювали великі площини рушників:

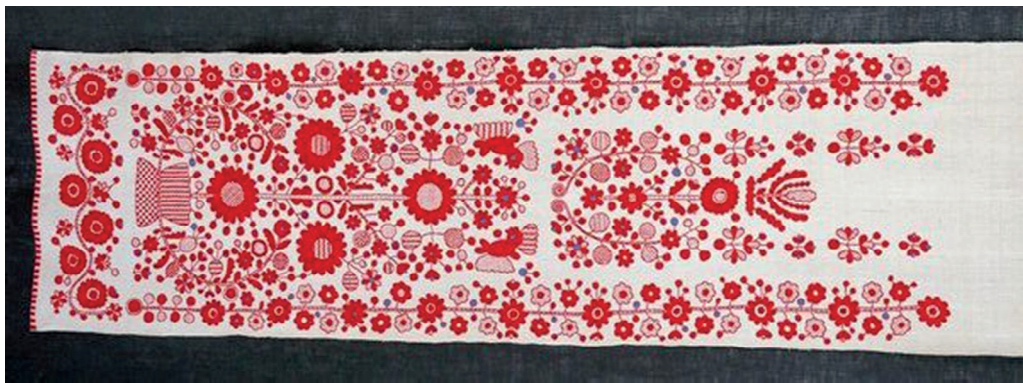

Рис. 1.14. Фрагмент рушника Середнього Подніпров'я

Отже, різноманітність технік гладі, їх кольорового трактування та композиційної побудови орнаментів, а також доступність технологій вишивання доцільно впроваджувати у навчальний процес школи.

Класифікацію ужиткових виробів, декорованих різними видами гладі, можна проводити за такими ознаками: за видом гладі (рахункова, нерахункова); за видом ужиткових виробів (одяг, оздоба житла). Варто зазначити, що у традиційному українському народному мистецтві в оздобленні виробів акценти робилися не завжди на одному з видів гладі. Часто в одному виробі поєднувалися між собою різні види гладі за лічбою ниток полотна; гладі за вільним контуром; гладі за лічбою ниток та за вільним контуром.

До декоративних вишитих гладдю виробів для *оздоблення житла* відносимо рушники (обрядові, оздоблювальні, ужиткові), скатертини, налавники, покривала. Відповідно до призначення й оздоблення вишивкою

цих виробів було різне. Так, наприклад, рушники-утиральники або не оздоблювали зовсім, або з мінімальним використанням вишивки. Рушники-божники, які клали поверх ікон на покутті хати у всіх регіонах України, були багато декоровані складними композиційно орнаментами та вишиті різними швами.

Рис. 1.15. Вишитий гладдю рушник та фрагмент орнаменту

Скатертини, вишиті гладдю, побутували буденні та святкові. Відповідно, святкові вишивалися яскравими складними орнаментами, старанно вкладеними по кутах чи усіх сторонах виробу. Для буденної скатертини характерні лаконічні орнаменти, стримані кольори, використання однієї-двох технік вишивання. Покривала на ліжка почали вишивати коли в інтер'єрі житла з'явилося ліжко (попередньо для сну була призначена лежанка біля печі, лавка, піч). Відтак покривати постіль спершу почали тканими ряднами, а згодом для святкового прикрашання оселі почали застосовувати вишиті покривала. Часто це квіткові мотиви, розташовані окремими букетами з одного боку покривала, або суцільні композиції, які стрічкою прокладали низом покривала. Гладь за малюнком стала улюбленою технікою оздоблення цих ужиткових виробів.

Різними видами гладі найчастіше прикрашали традиційний одяг. Як зазначає Т. Ніколаєва: «В основі найбільш загальної класифікації одягу лежить його розподіл залежно від статі людини на чоловічий та жіночий. Кожна з цих груп у свою чергу поділяється залежно від віку людини. Наприклад, жіночий одяг розподіляється на дівочий, вбрання для молодниць та

літніх жінок (чоловічий – аналогічно)» [20, с. 18]. Важливо зауважити, що за цією ознакою класифікації передбачено весь комплекс українського традиційного вбрання, яке також розрізняють за групами: **натільний, поясний**, які становлять основу комплексу народного костюма. Саме цей базовий народний костюм використовувався влітку, або в домашніх умовах. Кліматичні умови зумовлюють використання ще однієї групи народного вбрання: **нагрудного та верхнього**. Доповненням усіх типів народного костюма були пояси (ткані, вишиті), головні убори, взуття.

Гладь за вільним контуром використовувалася для вишивання майже усіх компонентів народного костюма в усіх етнографічних регіонах України. Цими швами декорували переважно сорочки, спідниці, фартухи, хустини, кабати, стрічки, сердаки, гуні, свити. Оскільки вишивання гладдю за малюнком не потребує лічби ниток полотна, не базується на орієнтуванні на нитки основи чи піткання, то й форми орнаментів легко вкладалися у довільну конструкцію виробу, органічно заповнювало вільні площини чи відповідало лініям зшивання.

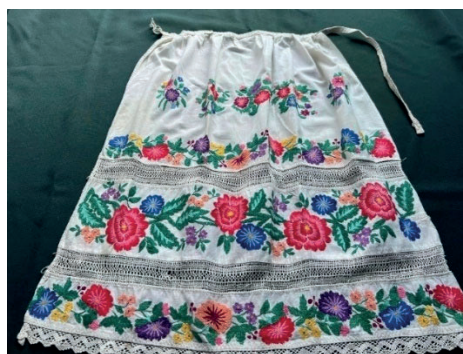

Рис. 1.16. Традиційні сорочка та фартух, вишиті гладдю (Волинь)

Декорування окремих компонентів народного вбрання гладдю за лічбою ниток полотна (прямою, косою) було характерне для багатьох етнографічних регіонів України. Найчастіше на Полтавщині, Київщині, Поділлі, Чернігівщині, Сумщині гладдю вишивали з використанням невибілених лляних ниток, що додавало орнаментам рельєфності, контрастності на тлі гладкого тонкого полотна. Найчастіше цією технікою вишивали сорочки, фартухи, хустини. На Поділлі, Галичині, Закарпатті пряму

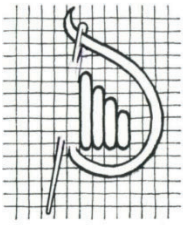
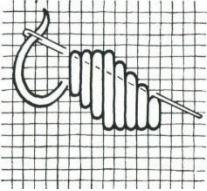
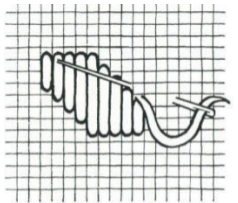
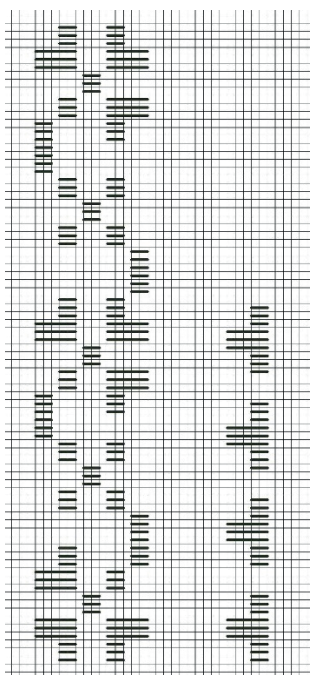
та косу гладь вишивали кольоровими нитками, також декоруючи різні частини сорочок, головних уборів, спідниць, фартухів. Також для цих регіонів характерна рельєфність вишивки, її органічне поєднання з тонкою гладкою поверхнею основи виробу.

1.2. Технологічні особливості вишивання різними видами гладі

Для вишивання прямою рахунковою двобічною гладдю необхідно визначити розташування орнаменту на виробі, адже це впливає на художній ефект від напряму прокладених стібків. Цей різновид гладі вишивають (настилають) одночасно з лиця та з вивороту тканини. Нитки для роботи обирають м'які, щоб стібки щільно вкривали тканину.

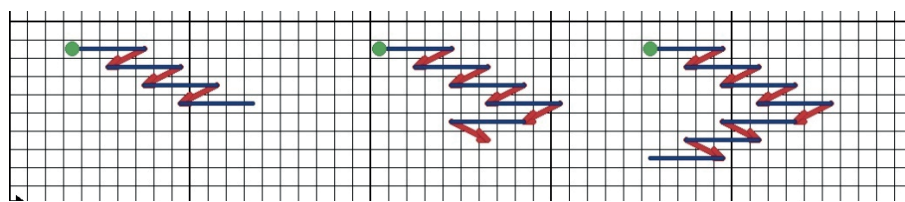
На Полтавщині орнаменти прямою гладдю вишивали білими, сірими, золотавими, охристими кольорами ниток; на Київщині і Поділлі – білими, червоними, чорними.

Прийоми вишивання прямою рахунковою гладдю:

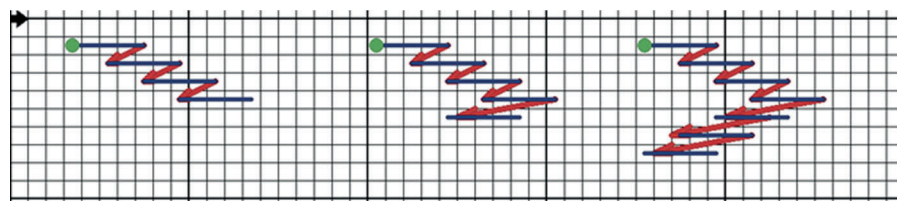
 а) прокладання вертикальних стібків б) перетягування робочої нитки під стібками в) прокладання горизонтальних стібків	 Орнамент для вишивання прямою двобічною рахунковою гладдю
---	--

Різновидом прямої двобічної рахункової гладі є шов «набирування». Особливістю шва є те, що стібки в орнаменті завжди розташовуються горизонтально, мають однакову довжину, а також прокладаються на парну кількість ниток полотна. Зауважимо, що кожен наступний стібок розташовується над попереднім зі зміщенням на половину його довжини. З лицевого боку вишитого орнаменту стібки горизонтальні, а з вивороту – косі, завдовжки дві нитки полотна.

Послідовність вишивання швом «набирування»:

1-й варіант

2-й варіант

На схематичних зображеннях синім кольором позначені стібки з лицевого боку орнаменту, а червоними стрілками – виворітні стібки.

Набируванням доцільно вишивати стрічкові орнаменти на сорочках, рушниках, доріжках, шторах, сумках. Адже композиційна їх побудова зумовлена чергуванням стібків за визначеною закономірністю та не передбачає діагональних симетрій. Для вправ з вишивання пропонуємо орнамент традиційної української вишивки. Крапками позначені початок та кінець стібка, відрізками – стібки:

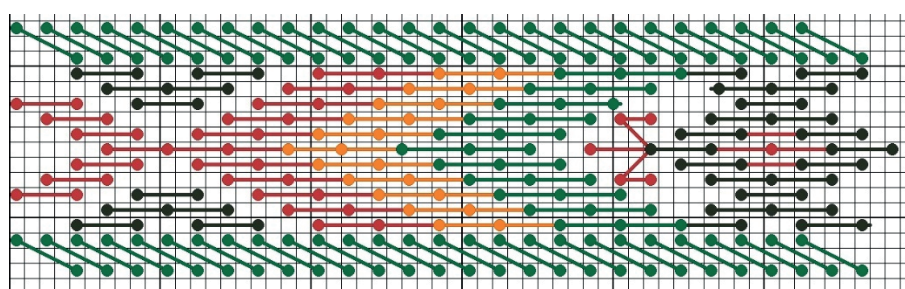

Рис. 1.17. Схема орнаменту для вишивання швом «набирування»

У традиційному вишиванні зустрічаються орнаменти, вишиті різновидом прямої рахункової двобічної гладі, яку називають «**колодочки**». Цей різновид гладі вишивають групами прямих стібків. У цьому шві прослідковуємо схожість з набируванням (стібки усі горизонтальні (вертикальні) однакової довжини, прокладають їх на парній кількості ниток полотна), проте особливістю є вишивання групами таких стібків:

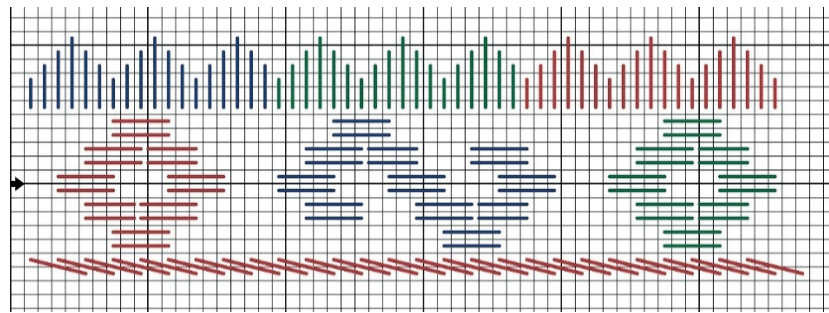

Рис. 1.18. Схема орнаменту для вишивання колодочками. Стрічковий геометричний орнамент

Вишивання колодочками також виконують й у контурах вільної форми за такою послідовністю:

1. Нанести малюнок на тканину.
2. Вишити контур малюнка швом штапівка двобічна (штапівка однобічна, стебловий, ланцюжок).
3. Розпочати заповнення вільних площин, обмежених контуром. Це можна виконати двома способами: діагональними рядами колодок (звичайний прийом вишивання) або вертикальними рядками зміщених між собою сусідніх колодок.

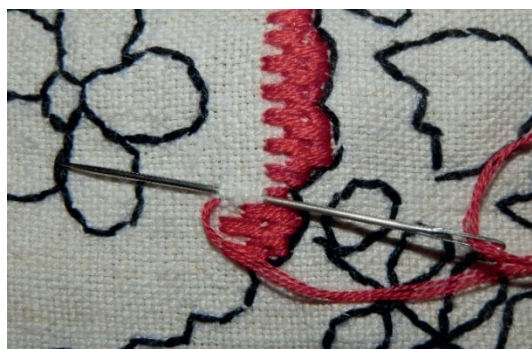

Рис. 1.19. Вишивання вертикального рядка парами зміщених між собою колодок

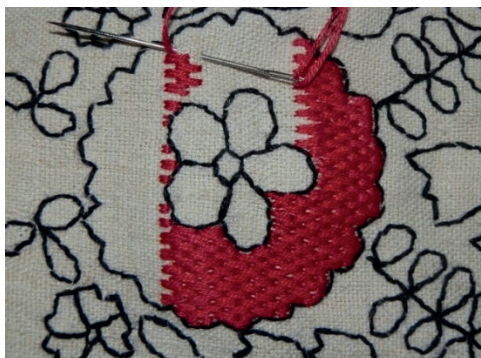

Рис. 1.20. Послідовність заповнення площин та завершення роботи

За характерними особливостями розташування стібків у композиціях орнаментів, а також виглядом з лицевого та виворітного боків вишивки визначають один з різновидів прямої гладі – шов «**кафасор**». Шов зустрічається у традиційній українській вишивці як доповнюючий у складних композиціях на рукавах жіночих сорочок Покуття, Поділля, Буковини, Гуцульщини. Вишивають його в монохромних та багатоколірних орнаментах. Особливістю технології вишивання швом «кафасор» є вертикальне розташування рядів однакових за довжиною стібків. Стібки можуть мати довільну довжину, а у рядку відстань між ними також може бути різною, що й формує різноманітні геометричні орнаменти.

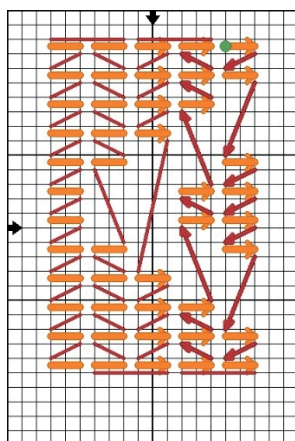

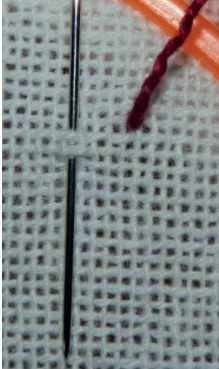
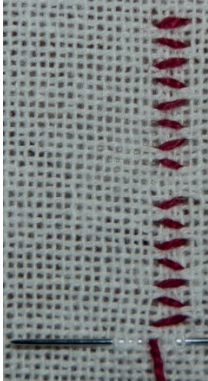
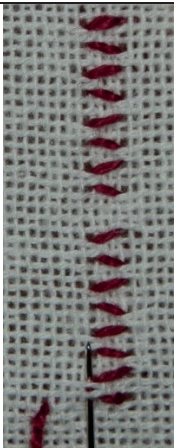
Рис. 1.21. Технологія вишивання швом «кафасор»

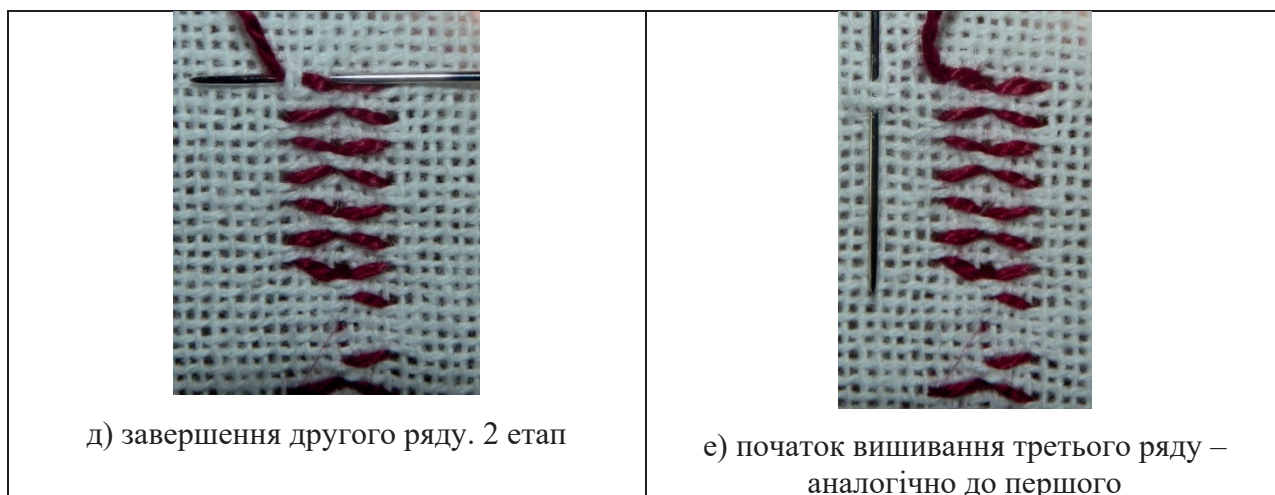
Червоним кольором позначені виворітні стібки та напрямки їх прокладання, помаранчевим – стібки з лицевого боку вишивки. Вишивати розпочинають з правого верхнього кута орнаменту, прокладаючи перший стібок, завдовжки 3 нитки полотна, зліва направо. Наступний стібок

виконують під першим на відстані 2 нитки полотна (перехід між стібками виконують косим стібком). Отже, перший стовбець орнаменту вишивають зверху донизу. Другий стовбець починають вишивати знизу догори, стикуючи між собою стібки гладі у спільних точках вколювання голки.

Орнаменти, вишиті швом «поверхниця» за зовнішнім виглядом нагадують шов «кафасор». Проте вони завжди одноколірні, а рисунок вишивки з виворітного боку складається з вертикальних стібків різної довжини, які розташовуються стовбцями. Шов «поверхниця» вишивають методом «човник» (чергування наряду стібків), використовуючи прийом «уперед голку»: з лицевого боку стібки (на 3-4 нитки полотна) горизонтальні, з вивороту – вертикальні. Використовують волічку (вовняну нитку), лляні або конопляні нитки, що надає вишивці рельєфності. Як зазначалося, орнаменти одноколірні; кольорова гама: сіра, біла, жовта, охриста, зелена.

Технологічні особливості вишивання швом «поверхниця»:

 а) прокладання першого горизонтального стібка. Перехід до наступного стібка	 б) вишитий перший ряд поверхницею. Перехід на другий ряд
 в) початок вишивання другого ряду	 г) завершення другого ряду. 1 етап

Шов «**коса гладь**» також складається з двобічних стібків, проте особливістю його є те, що стібки вишивають під кутом 45° до напрямку ниток основи або підканья вишивального полотна.

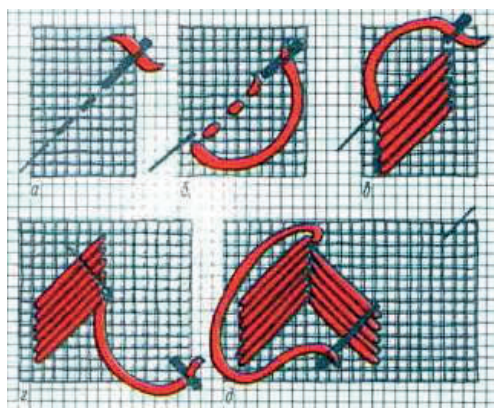

Рис. 1.22. Прокладання стібків швом «коса гладь»

Орнаментальні мотиви, вишиті швом «коса гладь» – восьмикутні зірки, ламані лінії, ромби, які формують геометричні орнаменти. Часто у складних композиціях мотиви, вишиті швом «коса гладь» поєднують зі швом «косий хрест». Це дозволяє значно розширити кольорову гаму, конфігурацію та композиційну побудову орнаментів.

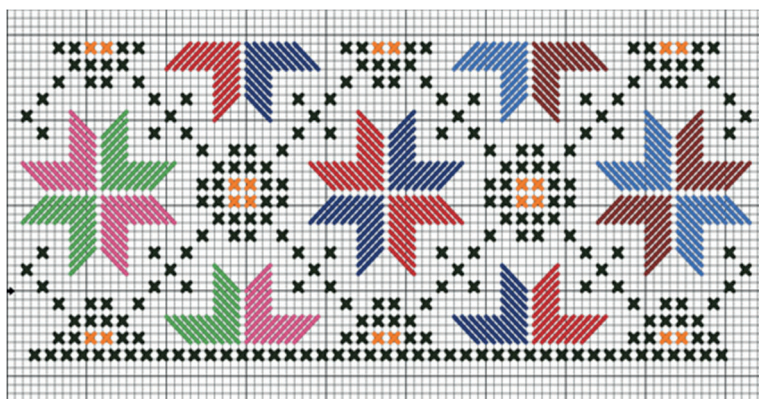
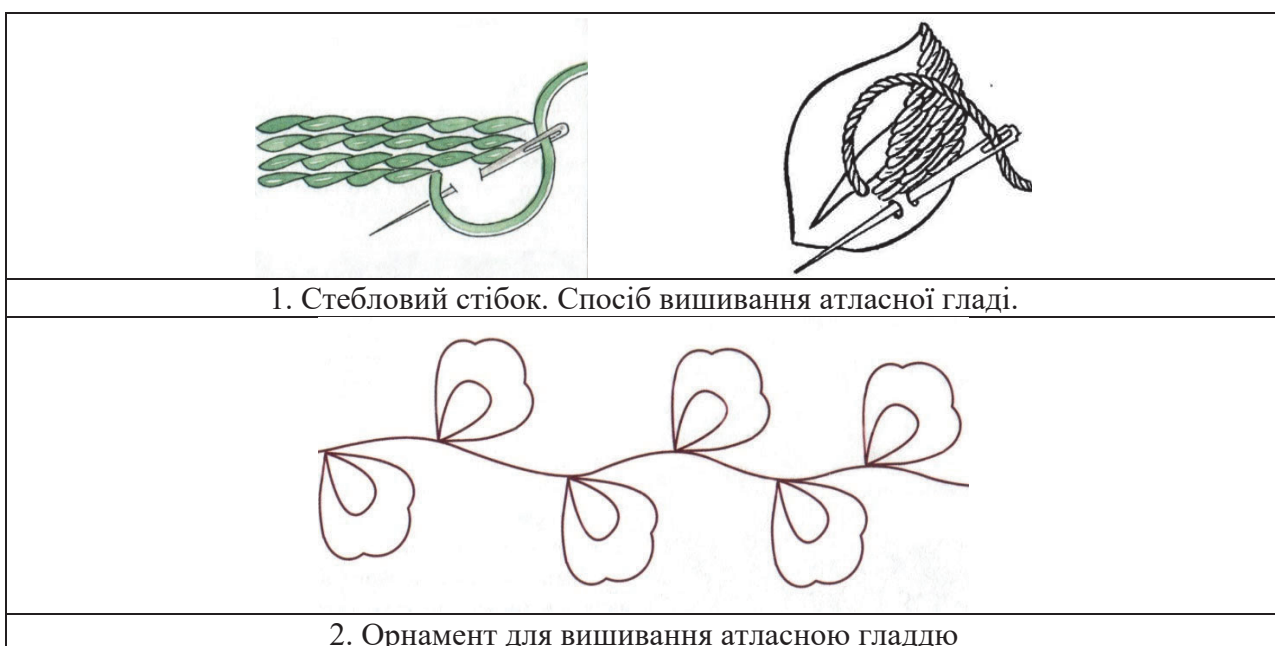

Рис. 1.23. Схема орнаменту для вишивання швами «коса гладь», « косий хрест»

Прийоми вишивання різними видами *гладі за вільним контуром* зумовлені особливостями саме побудови стібків без рахунку ниток полотна.

В основі вишивання **атласною гладдю** лежить заповнення орнаментальних площин паралельними рядами стебловим швом, які різною мірою прилягають один до одного. Це залежить від властивостей тканини, на якій вишивають, та товщини нитки, якою прокладають стібки:

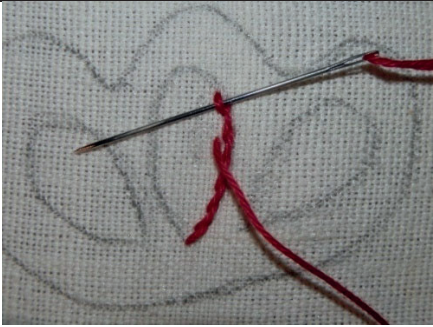
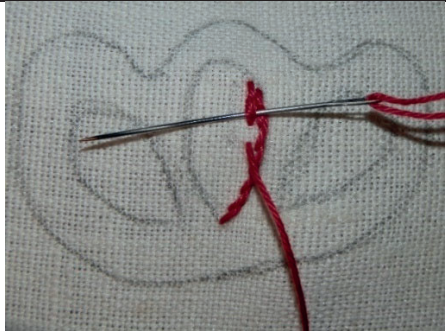
Тамбурна гладь – це заповнення контурів або площин орнаментів стібками швом «ланцюжок» за визначеними напрямками. Традиція вишивання тамбурною гладдю традиційного народного одягу побутувала на Полтавщині, а орнаменти були рослинними монохромними або багатоколірними.

Рис. 1.24. Вишивання швом «ланцюжок» (тамбур)

Поєднання атласної і тамбурної гладі зустрічається у традицій вишивання на Східному Поділлі. Особливості технології вишивання:

1. Площини орнаментів заповнюються по чергову рядами стеблового шва та ланцюжка.
2. Стібки стеблового шва вишивають у напрямку знизу вгору.
3. Стібки ланцюжка вишивають зверху донизу, «зворотним» способом.
4. Ряди стібків максимально наближають між собою.

 Стебловий шов. Догори	 Перехід для ланцюжка
 Початок ланцюжка	
 Ланцюжок. Донизу	 Стебловий шов. Догори

Особливістю вишивання швом «однобічна гладь» є те, що на лицевому боці вишитого виробу утворюється основний малюнок, а з вивороту – дрібні пунктирні (горизонтальні) або навскісні стібки по контуру малюнка. До цієї гладі належать: однобічна, однобічна біла, однобічна завертана, полтавська уприкріп, атласна.

Рис 1.25. Прийоми вишивання однобічною гладдю за вільним контуром

Часто шов «гладь уприкріп» називають «**полтавською гладдю**», адже традиція вишивання цим швом на Полтавщині набула широкого поширення. Шов відноситься до однобічних. Особливістю вишивання є прокладання стібків завдовжки 1,5-5 см та прикріплення їх до тканини додатковими зворотними стібками, які утворюють подвійний стібок. На лицевому боці вишивки стібки утворюють оксамитову фактурну поверхню вишитого мотиву, а з вивороту утворюються стібки по контуру малюнка та по середині лицевого стібка.

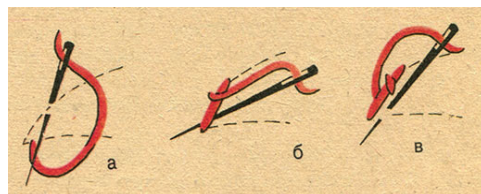
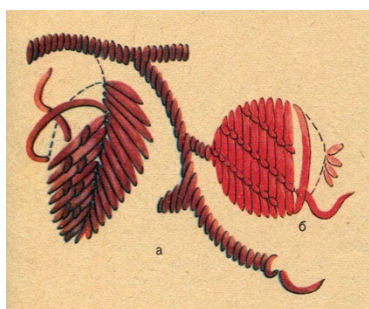

Рис 1.26. Вишивання гладдю уприкріп

На Східному Поділлі традиційним різновидом гладі за вільним контуром була **гладь з замком** або «завертана гладь». Особливістю вишивання цим швом є те, що стібок умовно поділяють на дві частини. Спершу прошивають одну частину, виколують голку на виворітний бік виробу, роблять невеликий стібок у зворотному напрямку, виколують голку на лицевий бік і завершують вишивання другої частини стібка. Прийоми вишивання гладдю з замком:

а) прокладання частини стібка, утворення «замка»	б) прокладання другої частини стібка

Рис. 1.27. Рисунок для вишивання гладдю з замком

В композиціях, вишитих гладдю з замком, найчастіше застосовували особливий спосіб прокладання стібків для утворення стебел та тонких галузок. Використовували при цьому технологію вишивання ланцюжка розколюванням робочої нитки (шов «позад голки» в розкол):

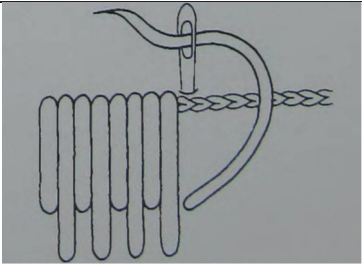
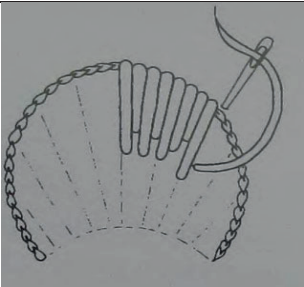

Рис. 1.28. Вишивання ланцюжка розколюванням робочої нитки

Значного поширення в декоративно-ужитковому мистецтві набула вишивка **художньою гладдю**. Складні орнаменти, у яких підкреслені лінії, тони, напівтони, тіні та напівтіні створюють враження живописних художніх полотен. Добір ниток для вишивання має неабияке значення: шовк, віскоза надають блиску та переливу кольору; бавовняні нитки додають стриманого ефекту; вовняні нитки створюють об'єм та додають фактурності вишитій композиції.

Особливості технології вишивання художньою гладдю:

1. Перенести рисунок на тканину тонким олівцем.
2. Контур кожного елементу орнаменту прошити **стебловим, тамбурним** або швом «за голку» (підстелити, настелити).
3. Покривати гладдю елемент орнаменту від його зовнішнього краю, розташовуючи відтінки кольору від найсвітлішого (по зовнішньому краю) – до найтемнішого (внутрішній край елемента).
4. Стібки прошивати знизу вгору, закриваючи контурний настил.
5. Довгі і короткі стібки чергувати.
6. Для вишивання обов'язково використовувати п'яльця.

	
а) довжина коротких стібків становить $\frac{2}{3}$ довжини довгих стібків	б) вишивати, вколюючи голку знизу вгору, захоплюючи настелений кант

Другий та наступні ряди вишивають, прокладаючи стібки різної довжини з вколюванням між стібки попереднього ряду.

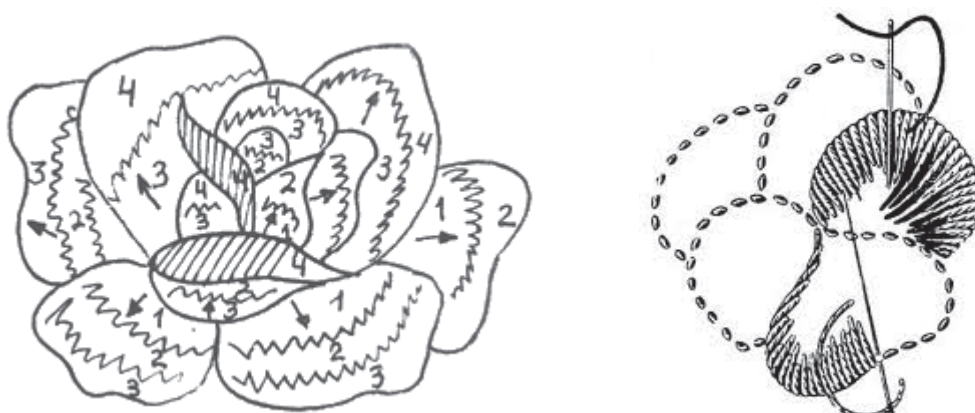

Рис. 1.29. Приклади поділу малюнка та вишивання орнаменту художньою гладдю

Рис. 1.30. Приклади змішування кольорів у вишивці художньою гладдю

Для досягнення високого художнього ефекту під час вишивання художньою гладдю необхідно продумувати напрям прокладання стібків обраного відтінку кольору на визначеній площині.

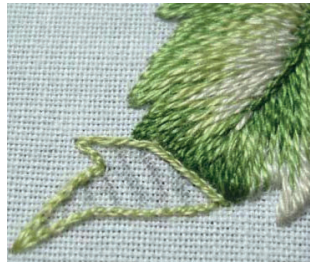

Рис. 1.31. Приклад нанесення напрямку стібків для досягнення художнього ефекту вишивки

Прорізна гладь відноситься до елементів білого вишивання (білої гладі, білим по білому, біллю). Основні типи мотивів – кільця, краплі, листочки, овали, калачики. Технологія вишивання різних елементів прорізної гладі полягає у:

- 1) нанесенні малюнка на тканину;
- 2) прокладання настилу по контуру фігури;
- 3) прорізування по намічених лініях;
- 4) обшивання підготовленого мотиву швом «через край» (гладдевим валком).

Типи мотивів прорізної гладі та технологія вишивання:

1	Круглі мотиви та їх вишивання	
2	Поеднання круглих мотивів через спільну сторону, послідовність настилання, прорізування та обшивання контура	
3	Види мотивів прорізної гладі	

4	Орнамент, вишитий прорізною гладдю		
---	--	--	--

З-поміж різних видів гладі в мистецтві традиційного вишивання існує **рушниковий шов** – це комплексний шов, у якому поєднані рахункові (за лічбою ниток полотна) та нерахункові (за вільним контуром) шви, основними у яких є різновиди гладі. Технологія вишивання рушниковими швами має спільні риси з більшістю різновидів гладі. Спочатку на полотні олівцем наносять контур узору та вишивають його стебловим або тамбурним швом. Коли контур повністю вишитий, його заповнюють швами: коса та пряма гладь, качалочки та ін. Слід зауважити, що контури орнаментів вишивають без лічби ниток полотна – за вільним малюнком, а заповнення контурів орнаментальних мотивів виконується рахунковими швами за лічбою ниток тканини. У рушникових композиціях принцип заповнення орнаментальних форм полягає у тому, що більші форми зашивають дрібними елементами, а менші за площею мотиви – густішими стібками та майже повністю.

Рис. 1.32. Фрагмент орнаменту, виконаного рушниковими швами

1.3. Матеріали та інструменти для вишивання різними видами гладі

Організація матеріально-технічної бази для занять з вивчення технологій вишивання загалом має велике значення і безпосередньо впливає на технологічний процес і якість вишитого виробу або взірця. Для вишивання різними видами гладі передовсім слід звернути увагу на тканини для вишивання.

Для вишивання **гладдю за лічбою ниток полотна** обов'язково слід обирати тканини з вираженим полотняним переплетенням ниток, різної щільності, товщини, рівномірності. Проте в окремих випадках можливе використання тканин саржевого переплетення низької щільності та великої ваги (приблизно 150-200 грам на квадратний метр). Такі тканини мають виражену структуру, а, відтак, зручні для швидкої лічби ниток основи та підкання. Це і є основа для вишивання гладдю за лічбою ниток полотна.

Вишивати різними видами **гладі за вільним контуром** можна, обираючи значно ширший асортимент тканин. Передовсім це різноманітні тканини полотняного переплетення високої щільності (15-20 ниток у см), різної товщини. Оскільки вишивання гладдю за вільним контуром не передбачає лічбу ниток полотна, то саме такі тканини доцільно обирати для виготовлення вишитих виробів. Окрім того, основою для вишивання можуть бути тканини різноманітної фактури та виду переплетень. Основною умовою і вимогами до таких тканин є можливість якісно перенести малюнок для вишивання та зберегти його на поверхні тканини. Окремо слід наголосити про тканини з ворсом: оксамит, плюш. Ці тканини використовувалися у традиційному українському народному вбранні для пошиття плечового святкового одягу: горсиків, кабатів, бузрукавок. Особливістю їх є ворсова лицева сторона, що слід враховувати у процесі перенесення малюнка та прийомів вишивання. Найчастіше такі вироби декорували двобічною гладдю за вільним контуром, що надавало вишивці рельєфності, об'єму. Окремо слід

акцентувати на темних (чорних, синіх, вишневих)тканинах довільного переплетення та фактури. Тканини такого асортименту використовувалися в народному українському вбранні для виготовлення вишитих хустин, очіпків, фартухів, спідниць. Особливістю роботи з такими тканинами є врахування їх кольору при перенесенні малюнка, добору кольорової гами ниток для вишивання.

Верхній одяг в комплексі українського народного вбрання здебільшого виготовляли з сукна, вовняних тканин, які також декорували вишивкою гладдю, властивою для певного етнографічного регіону України. Вишивання гладдю по сукні має багато спільних прийомів з вишиванням по тканині, проте вимагає дещо особливого добору голок, ниток та інших матеріалів для декорування, що зумовлене щільністю та товщиною самого сукна як основи для вишивання.

Нитки для вишивання різними видами гладі можна обирати різної фактури, товщини, кольору. Добір ниток залежить від обраної тканини як основи для вишивання, так і від орнаменту (у випадку вишивання за лічбою) або малюнка (якщо вишивання за вільним контуром). Так, для тонких тканин доцільно обирати нитки типу «муліне» (виробники DMC, Anchor, Ariadna та ін.) або мерсеризовані низької товщини (наприклад, №12 Perle DMC, YarnArt .Відповідно тканини фактурні та товсті потребують товстіших ниток мерсеризованих, або муліне у декілька складень. Хочемо зауважити, що фактурність вишивки гладдю буде виразнішою, якщо обирати для роботи мерсеризовані нитки різної товщини.

Рис. 1.33. Різновиди бавовняних ниток для вишивання гладдю

Наприклад, для вишивання гладдю за лічбою ниток полотна співвідношення «тканина-нитка» може бути таким: тканина щільністю 12-14 ниток у сантиметрі, вага 160 грам метра квадратного, нитка №5 Perle DMC або муліне у 4-6 складень. Для вишивання гладдю за вільним контуром щільність переплетення не беруть до уваги. Важливо підібрати вагу тканини та товщину ниток для вишивання: якщо вага метра квадратного тканини становить 160-180 грам, то нитки можна підбирати №5 Perle DMC, №8 Perle DMC, або муліне у 4 складення. Слід наголосити, що загального правила добору і співвідношення товщини тканин і ниток не існує, оскільки додатково слід враховувати й інші чинники. Розрідженість переплетення, фактура, колір тканини і колір вишивки, кінцевий вигляд вишитих мотивів іноді стають визначальними під час добору матеріалів.

Рис. 1.34. Шовкові, вовняні та металізована нитки («сухозолото») для вишивання гладдю

Допоміжними матеріалами є олівці, гумки, маркери, копіювальний папір, калька, крейда, змилки та ін.

Рис. 1.35. Маркери, олівці для перенесення малюнка на тканину

До інструментів, які слід використовувати під час вишивання різними видами гладі, відносимо: голки різних видів, ножиці різних розмірів та форми леза, п'яльця різних видів, шпильки.

Голки для вишивання сьогодні виготовляються різної довжини, товщини, форми, поверхневого покриття.

Рис. 1.36. Різновиди голок для вишивання та магнітний утримувач голок

Для організації занять з вишивання загалом, а гладдю зокрема, слід підготувати голки різних видів. Так, гладь за лічбою ниток полотна доречно вишивати голками з видовженим вушком та вістрям з незначним заокругленням. Можна використовувати голки з кулькою на вістрі, що дає змогу якісно виконувати проколювання тканини у визначених орнаментом точках.

Рис. 1.37. Голки з кулькою на вістрі

Вишивання гладдю за вільним контуром особливих обмежень на використання голок не передбачає. Проте слід акцентувати на тому, що такий вид гладі найчастіше виконується на доволі густих тканинах, сукні, шкірі. Тож голки повинні бути з гострим вістрям, а для вишивання по шкірі – спеціальні для роботи зі шкірою. Проте, і заокруглені вістря голок часто застосовуються у розріджених, тонких тканинах, якщо проколювання не вимагає особливих зусиль та не пошкоджує тканину.

Якщо передбачено вишивання різними видами гладі з використанням стаціонарних п'ялець, то доцільно використовувати голку з двома вістрями та вушком посередині. Це дає змогу повною мірою використати у роботі обидві руки вишивальниці та не витратити зусиль на переведення голки щоразу на лицевий бік для початку утворення наступного стібка гладі.

Рис. 1.38. Голки з вушком посередині і двома вістрями

Обов'язковими для вишивання різними видами гладі є використання п'ялець. **П'яльця** – це вироби різної конструкції, виготовлені з деревини чи пластику, призначені для фіксування тканини та регулювання її натягу під час вишивання. Так, розрізняють п'яльця за формою (округлі, овальні, прямокутні), розміром (малі, середні, великі), за способом фіксування тканини (пружинні, з кліпсами), за видом конструкції (стаціонарні, мобільні).

Рис. 1.39. П'яльця різного діаметра та різновиди замків

Ножиці, які рекомендовано використовувати для вишивання гладдю, є різних видів: з простими широкими лезами – для обрізання ниток; невеликі з тонкими прямими або вигнутими лезами – для підрізання тканини в окремих видах гладі; спеціальні великі або середні – для розкрою тканин.

Рис. 1.40. Ножиці для ниток і тканини

Неодмінним допоміжним пристосуванням, яке доцільно використовувати під час вишивання гладдю, є різні види наперstkів. **Наперсток** одягають на середній палець робочої руки і служить він для проштовхування голки з ниткою у прокол тканини. Відтак, слід добирати наперсток індивідуально. Наперстки бувають з денцем (закриті) та без денця (відкриті). За матеріалом, з якого виготовляють наперстки, вони поділяються на металеві, пластикові, керамічні. Окрім наперstkів для середнього пальця робочої руки сьогодні побутують наперстки для вказівного пальця руки, протилежної до робочої. Найчастіше такі наперстки виготовляють з пластику, і вони запобігають проколюванню вказівного пальця вістрям голки під час утворення стібка.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТЕХНОЛОГІЙ ВИШИВКИ ГЛАДДЮ

2.1. Розробка дидактичних матеріалів для вивчення вишивання гладдю

До наочних навчальних посібників, які рекомендуємо використовувати для вивчення старшокласниками різних видів гладі, відносяться різноманітні дидактичні матеріали. Їх класифікують за метою застосування на демонстраційні та роздаткові. Матеріали обох груп використовують під час пояснення нового матеріалу, у процесі закріплення, повторення та перевірки засвоєних учнями знань. Також слід зазначити, що і для самоконтролю у процесі самостійної роботи учнів вдало укладені дидактичні матеріали набувають вагомого значення. З педагогічної практики відомо, що один і той самий за змістом дидактичний матеріал можна використовувати одночасно, наприклад, під час пояснення нової теми та на етапі практичної роботи як інформаційну або інструкційну карту.

Приклади інструкційних карт

для вивчення технології вишивання гладдю:

Інструкційна карта №1. Технологія вишивання орнаментів прямою двобічною рахунковою гладдю.

Матеріали та інструменти: голка для вишивання, ножиці для обрізання ниток, п'яльця, наперсток, тканина полотняного переплетення для вишивання, нитки «Муліне» синього та чорного кольорів.

Послідовність роботи:

1. Підготувати матеріали та інструменти.
2. Вивчити технічний малюнок орнаменту.
3. Опрацювати завдання, користуючись запропонованою послідовністю:

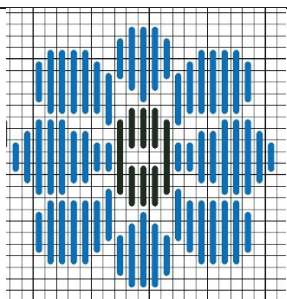
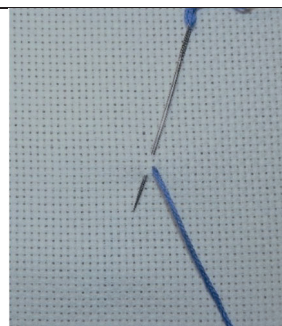
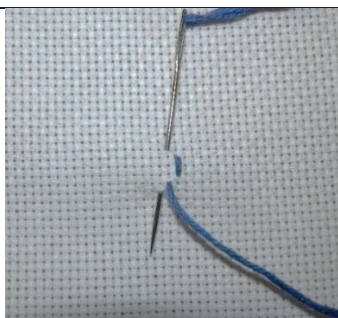

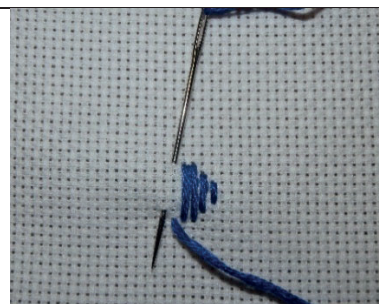
Схема орнаменту для вишивання
прямою рахунковою гладдю

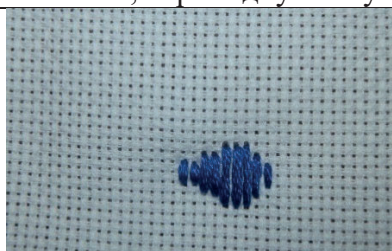
1. Початок роботи. Утворення першого
стібка

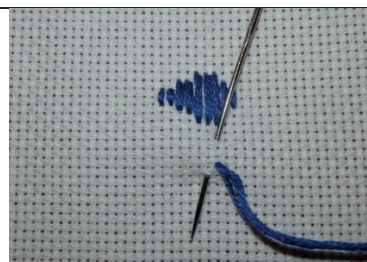
2. Другий стібок, через одну нитку полотна

3. Вишивання фрагмента орнаменту

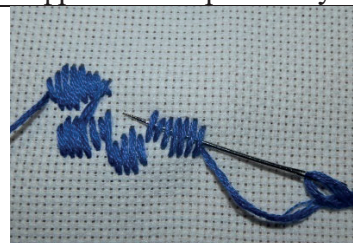
4. Вишитий елемент орнаменту

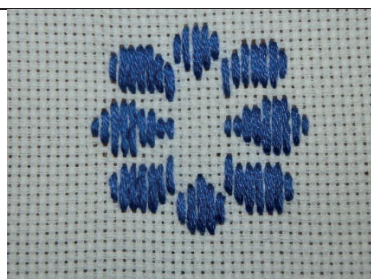
5. Перехід до вишивання наступного
фрагмента орнаменту

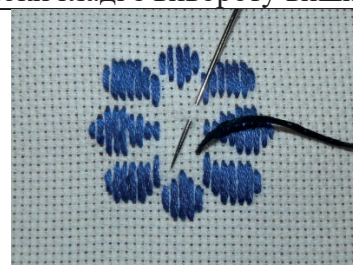
6. Вишитий фрагмент

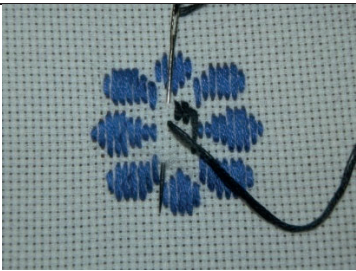
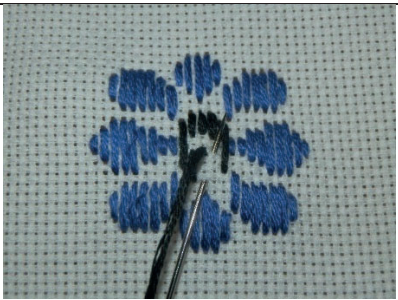
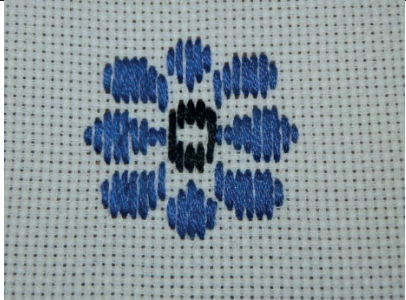
7. Закріплення нитки для вишивання під
стібки гладі з вивороту вишивки

8. Вишитий орнамент нитками синього
кольору

Початковий стібок вишивання фрагмента
орнаменту чорним кольором

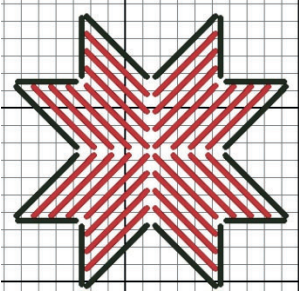
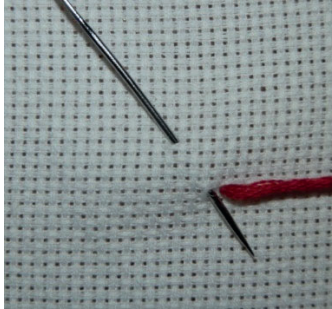
 10. Послідовність вишивання фрагмента орнаменту	 11. Вишивання нижньої частини фрагмента
 12. Закріплення нитки для вишивання з виворітного боку вишивки	 13. Орнамент, вишитий прямою рахунковою гладдю

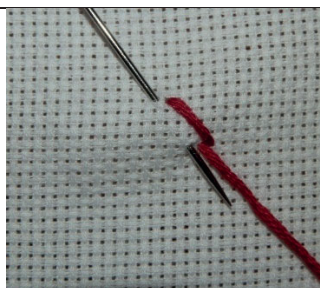
Інструкційна карта №2. Технологія вишивання орнаментів косою двобічною рахунковою гладдю.

Матеріали та інструменти: голка для вишивання, ножиці для обрізання ниток, п'яльця, наперсток, тканина полотняного переплетення для вишивання, нитки «Муліне» червоного кольору.

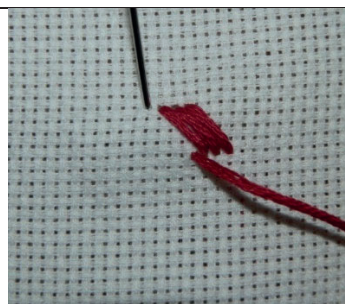
Послідовність роботи:

1. Підготувати матеріали та інструменти.
2. Вивчити технічний малюнок орнаменту.
3. Опрацювати завдання, користуючись запропонованою послідовністю:

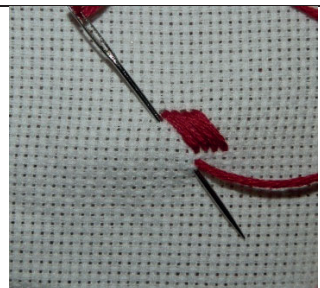
 Схема орнаменту для вишивання косою рахунковою гладдю	 Утворення першого стібка косої гладі з одночасним переходом до початку другого стібка
---	--

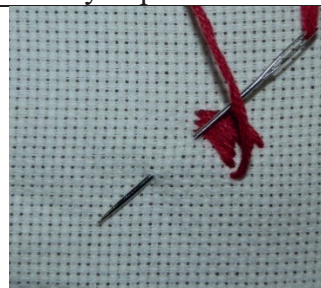
Вишивання другого стібка

Утворення блоку паралельних косих стібків

Перехід до утворення блоку косих стібків
гладі перпендикулярно до вишитого блоку

Завершення вишивання орнаментального
фрагмента і перехід до початку вишивання
наступного

6. Розташування та вишивання суміжного
фрагменту орнаменту

7. Завершення другого фрагмента
орнаменту та перехід до початку вишивання
третього

8. Послідовність вишивання третього
фрагменту орнаменту

9. Завершення третього фрагмента
орнаменту та перехід до початку вишивання
четвертого

10. Вишивання четвертого фрагмента
орнаменту

11. Завершення вишивання орнаменту
косою гладдю та заправлення робочої нитки
з вивороту роботи

12. Вигляд вишитого косою гладдю орнаменту з вивороту

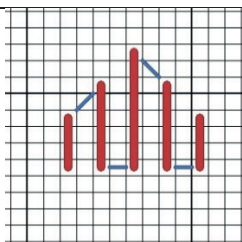
13. Вигляд вишитого орнаменту косою гладдю з лицевого боку роботи

**Приклади контрольних завдань
з вивчення технології вишивки гладдю:**

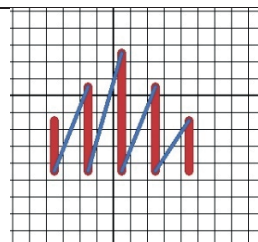
Блок завдань №1

Визначення виду рахункової гладі

Завдання 1. За технічним малюнком визначте вид прямої гладі (червоним кольором позначено стібки з лицевого боку вишивки, синім – з виворітного).

A)

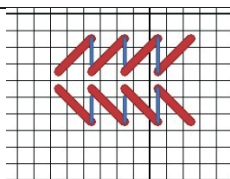

Б)

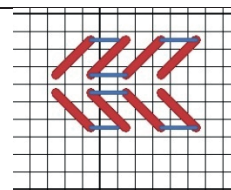
Відповідь: а) – пряма рахункова одностороння гладь;

б) – пряма рахункова двостороння гладь.

Завдання 2. За технічним малюнком визначте вид косої гладі (червоним кольором позначено стібки з лицевого боку вишивки, синім – з виворітного).

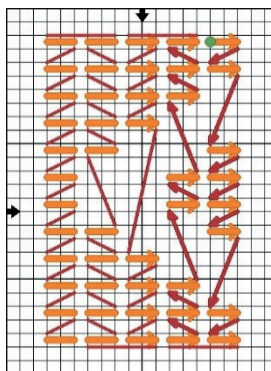
A)

Б)

Відповідь: а) – коса рахункова двобічна гладь; б) – коса рахункова однобічна гладь.

Завдання 3. За довжиною та напрямом прокладання стібків визначити вид гладі (горизонтальні стібки – лицеві, косі стібки – виворітні, крапка – початок вишивання):

Відповідь: кафасор

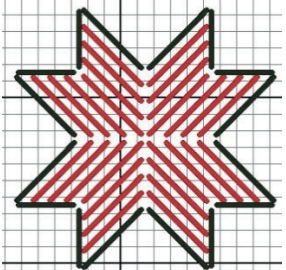
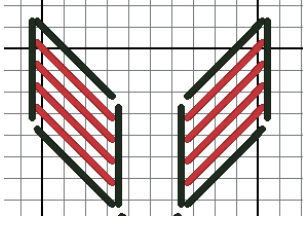
Блок завдань №2

Дидактичні завдання

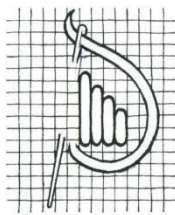
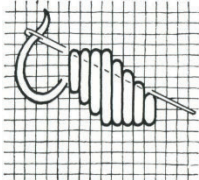
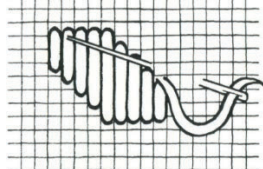
Завдання 1. Знайди зайвий стібок

А) прямої гладі	Б) косої гладі

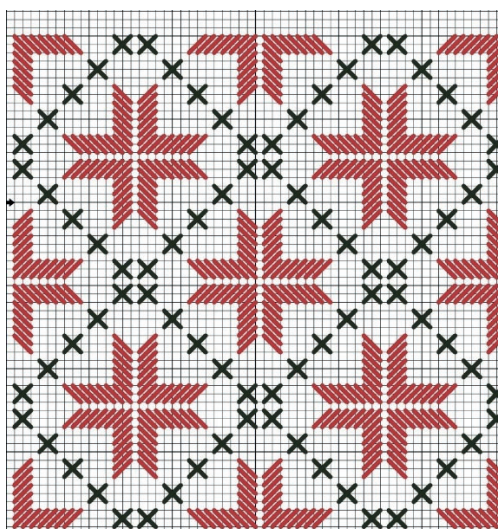
Завдання 2. Із запропонованих орнаментальних мотивів розроби стрічкову композицію для вишивання дитячої сорочки:

	
А) мотив «Зірка»	Б) мотив «Листочок»

Завдання 3. Доповни опис техніки вишивання у таблиці «Прийоми вишивання прямою рахунковою гладдю» :

	Вишивання прямих вертикальних стібків гладі. Стібки прокладають _____, пропускаючи _____ нитку полотна між ними.
	Перетягування робочої нитки з _____ боку вишитого мотиву до початку іншого. Використовують також для завершення _____.
	Початок вишивання наступного _____. Стібки розташовані _____ до стібків попередньо вишитого мотиву.

Завдання 4. Які шви зображено на малюнку?

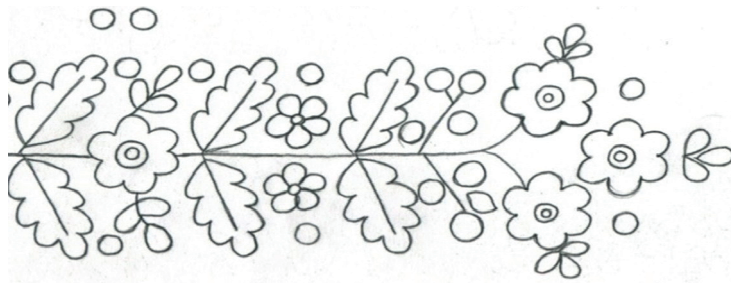

Вивчення старшокласниками різних видів гладі за вільним контуром містить декілька суттєвих відмінностей від вивчення гладі за лічбою ниток

полотна. Це, передовсім, вміння розробляти малюнки для майбутньої вишивки, володіння різними способами перенесення малюнків на тканину, добір інструментів та матеріалів для вишивання, вибір виду гладі для вишивання, поєднання різноманітних видів гладі в одній композиції та ін.

Для навчальних вправ рекомендуємо декілька груп завдань: види композицій та їх замальовування; перенесення малюнка на тканину; вишивання різними видами гладі; поєднання гладі за вільним контуром та рахункової гладі в одній композиції. Приклади завдань:

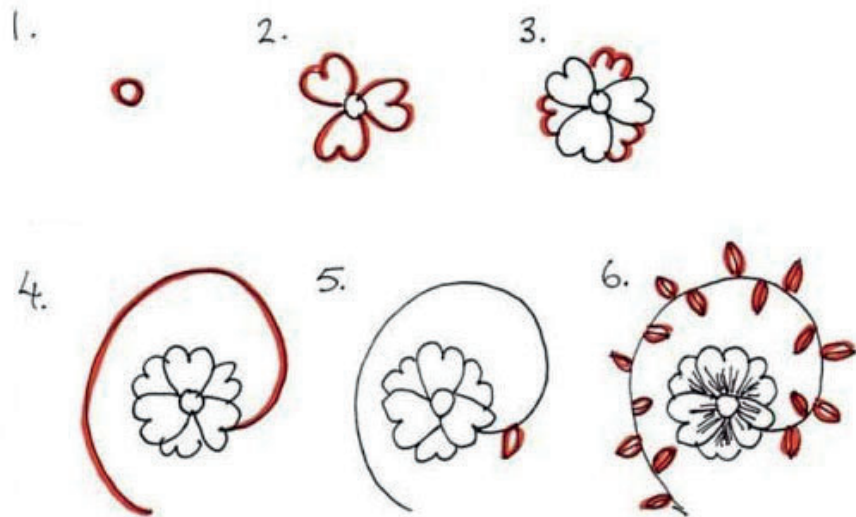
Завдання 1. Доберіть кольорову гаму для вишивання гладдю за запропонованою композицією.

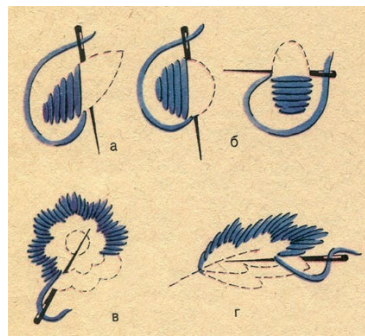
Завдання 2. Розташуйте запропонований малюнок для вишивання гладдю на обраному виробі.

Завдання 3. Опишіть послідовність утворення мотиву орнаменту та намалуйте композицію для вишивання гладдю.

Завдання 4. Визначте вид гладі за технологією вишивання:

Завдання 5. Замалюйте композицію. Визначте вид гладі. Відшийте зразок, доповнивши пропуски.

Запропоновані приклади створених нами дидактичних матеріалів можуть слугувати основою для власних розробок учителями, керівниками гуртків та факультативів для розширення власних методичних підходів у процесі навчання старшокласників вишивання різними видами гладі.

2.3. Особливості виготовлення декоративно-ужиткового виробу, вишитого гладдю

Вивчення різних видів декоративно-ужиткового мистецтва у старшій школі характеризується певними особливостями та є продовженням процесу набуття старшокласниками не лише сукупності знань про певну технологію художньої обробки текстильних матеріалів, а формування в учнів спроможності до самостійної побудови знань, а також набуття ними власного досвіду розв'язання різноманітних творчих завдань. Адже на уроках трудового навчання у 5-9 класах в учнів уже сформувалися компетентності, завдяки яким старшокласники вже вміють самостійно розв'язувати предметно-практичні завдання. Відтак, у старшій школі зростає необхідність та потреба значно розширити творчий потенціал учнів. Вивчення старшокласниками декоративно-ужиткового мистецтва загалом, та технології вишивання різними видами гладі зокрема передбачають знання технологій створення творів декоративно-ужиткового мистецтва; вміння застосовувати методи проектування для їх створення; виготовляти вироби, у яких втілені традиції народного декоративно-ужиткового мистецтва; розуміти значення дотримання технологій виготовлення декоративних виробів як чинника, що цілісно впливає на якісні показники виготовленого твору.

Використання різних видів гладі доволі широке: декорування панно, скатертин, рушників, одягу, торбинок та ін. Сьогодні вдосконалюються і технології швів, й прийоми їх застосування. Вивчаючи різні види гладі, ми пропонуємо старшокласникам виготовлення дрібних ужиткових виробів: чохликів для мобільних телефонів, косметичок, листівок, поясків, краваток, стрічок, кисетів, сумочок. Усі ці вироби не вимагають тривалого часу та нових знань для виготовлення, адже базуються на попередніх знаннях та навичках учнів. З такою роботою залюбки впораються старшокласники, які

вміють конструювати, будувати викрійки, зшивати деталі виробу, декорувати їх різними видами гладі.

Ми пропонуємо один з етапів творчого проекту: послідовність пошиття торбинки для рукоділля з лляного домотканого полотна з вишитою гладдю накладною кишенею. Для роботи необхідно підготувати такі матеріали та інструменти: тканину двох видів – лляну та конопляну і сатин для підкладки, пластмасові або дерев'яні ручки округлої форми, нитки для вишивання «Муліне», голку для вишивання з гострим вістрям та великим вушком, наперсток, копіювальний папір, ножиці для розкроювання деталей, ножиці для обрізання ниток, рисунок орнаменту для вишивання.

Робота над кожним виробом, який рекомендується виготовити, розпочинається з визначення його форми, розмірів, та на їх основі – розкроювання деталей. Торбинка для рукоділля складається з основи – суцільної прямокутної деталі, завдовжки 100см та завширшки 40см. Для утворення торбинки деталь перегинають поперек навпіл. Отже, задня і передня частини торбинки мають розміри 40×100см; такі ж розміри мають дві частини підкладки. Кишеня, яку пришивають на фронтальну частину торбинки, має розміри 21×25см.

Після розкрою необхідно обробити краї виробу, щоб не виторочувалася тканина, й вже після завершення вишивання оздоблюють краї виробу.

Розміщення вишивки та добір кольорів ниток залежить від узору та регіональних особливостей. Для орнаменту Полтавщини, який ми пропонуємо виконати, характерний рослинний орнамент, в основі якого лежить так зване дерево, що росте (елемент орнаменту традиційного рушника).

Наступним важливим етапом виготовлення торбинки є перенесення рисунка орнаменту на деталь кишені. Способів переведення рисунка на тканину існує декілька. Певний спосіб обирають залежно від характеру та розташування узору на тканині, від техніки вишивання, фактури і кольору тканини. Але слід враховувати, що при будь-якому з них обов'язково треба

визначити середину малюнка, передбачити ширину швів та підгинання. Найпростіший спосіб перенесення малюнка на тканину за допомогою копіювального паперу. На тканині розташовують малюнок, нанесений на папір, закріплюють його шпильками. Між тканиною і малюнком обережно вкладають копіювальний папір пастою до тканини. Обводять контури узору гострим олівцем. Знімають усі допоміжні матеріали і отримують перенесений на тканину малюнок.

Часто вишивальницям доводиться вишивати орнаменти з готових виробів. У випадку рахункових швів цей варіант вдалий. Якщо ж доводиться відшивати орнаменти гладдю за вільним контуром або рушникових швів, то слід розстелити на столі вишивку, накрити її склом, зверху покласти прозорий папір і обвести контури малюнка м'яким олівцем, чорнилом або фломастером.

Після того, як малюнок переведено повністю з усіма дрібними деталями, починають вишивання контурів малюнка стебловим швом. Можна вишивати композицію відразу цілу, а також і частинами: спочатку верхню (обшити контури та заповнити їх), а потім нижню.

Заповнення вишитих контурів проводять також у визначеній послідовності: обирають ті контури, у яких найчастіше повторюється певний шов або мотив і вишивають їх. Слід пам'ятати, що більші за площею частини орнаменту заповнюють дрібнішими стібками.

Вишивання гладдю за вільним контуром та рахунковою (рушникові шви)	
Прийоми виконання операцій	Графічне зображення операцій
1. На тканину за допомогою трафарету чи копіювального паперу наносять малюнок	
2. Контур перенесеного малюнка вишивають стебловим швом: стібки прокладають без лічби ниток полотна; дотримуються нанесеної лінії.	

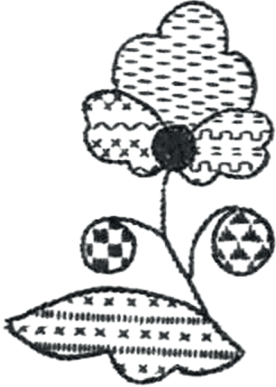
3.Заповнюють елементи узору різними техніками поверхнево-нашивної рахункової групи:прямою гладдю, штапівкою, качалочковою лиштвою, швом уперед голкою.	
---	---

Рис. Інструкційна карта вишивання гладдю за вільним контуром та рахунковою гладдю

Початок роботи над виробом полягає у доборі матеріалів, визначенні кількості деталей, розкрююванні виробу, нанесенні рисунка на деталь та вишивання деталі:

Рис. 2.1. Накладна кишеня для сумки, декорована гладдю

Для вишивання використовуються стебловий шов, штапівка, шов «уперед голку», лічилна гладь – зубці, двобічна гладь по вільному контуру, качалочкова лиштва.

Рис. 2.2. Пришивання кишені до основи торбинки швом «позад голкою»

Рис. 2.3. Декорування рубця кишені шнуром

Операції з виготовлення деталей торбинки та її пошиття:

Збирки для пришивання ручок

Зшивання бокових швів сумки та формування дна

Збирання торбинки завершується з'єднанням її з підкладкою та пришивання ручок-обручів. Готову зшиту торбинку слід відпрасувати, по кантах обробити петельними швами червоною ниткою, що імітує обробку країв вишитого рушника.

Рис. 2.4. Торбинка для рукоділля, декорована гладдю

Готова торбинка для рукоділля повинна відповідати прийнятим технологічним вимогам, а саме: бути виконана акуратно і технічно правильно. У вишитих деталях не повинно залишатися вузлів від ниток, кінців і петель з ниток, великих переходів вишивальної нитки з виворітного боку, стягування тканини вишивальною ниткою. Не повинно бути не довершених елементів малюнка, невідповідності тканини вишивальній нитці. Шви та підгинання повинні бути однакової ширини.

Отже, торбинка для рукоділля, запропонована нами для виготовлення старшокласниками, характеризується доступною технологією вишивання та пошиття, застосуванням різних видів гладі, які вивчаються на заняттях технологій та є потрібним аксесуаром для зберігання та перенесення рукоділля.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження на тему: «Методика навчання старшокласників технологій вишивки гладдю» дають підставу зробити такі висновки.

Проведено класифікацію різних видів гладі за технологією вишивання та регіональними особливостями. Дослідження засвідчило, що гладь за технологіями вишивання поділяється на дві великі групи: вишита за лічбою ниток полотна (рахункова гладь); вишита за нанесеним на тканину малюнком (гладь за вільним контуром). Кожна група поділяється на окремі різновиди гладі. Так, гладь, вишита за лічбою ниток полотна, поділяється на пряму двобічну та одnobічну, косу одnobічну та двобічну. Пряма гладь має такі різновиди: набирування, качалочки, колодочки, кафасор, поверхниця та ін. Гладь за вільним контуром поділяється на двобічну, одnobічну, вприкріп, атласну, тамбурну, прорізну та ін. Аналіз різновидів гладі за регіональною приналежністю доводить, що поширення технологій вишивання гладдю в окремих етнографічних регіонах підтверджується орнаментацією ужиткових виробів: традиційного одягу та предметів інтер'єру.

Розглянуто технології вишивання різними видами гладі. У дослідженні наведені приклади послідовності вишивання гладдю, описані особливості технологій, а також спільні та відмінні риси різних видів гладі. Це значно розширює можливість вибору технік вишивання для вивчення старшокласниками.

Також описано матеріали та інструменти для вишивання різними видами гладі. Дослідження засвідчили, що види матеріалів та їх асортимент сьогодні дуже широкий. Тому нами зазначаються загальні характеристики тканин для вишивання гладдю, а саме: кількість ниток у сантиметрі, вага квадратного метра, що свідчить про щільність тканини, її товщину та дає змогу правильно орієнтуватися у широкому асортименті тканин для вишивання. Нами наведено приклади інструментів та пристосувань для

вишивання гладдю, які обов'язково слід використовувати на уроках технологій.

Нами розроблені рекомендації щодо виготовлення старшокласниками декоративного виробу, з вишивкою гладдю. У цій частині роботи ми описали запропонований виріб – торбинку для вишивання. Також нами запропоновано комплекс швів для декорування, а саме рушникові шви, до яких входить гладь за вільним контуром та різні види гладі за лічбою ниток полотна. Описана послідовність виготовлення виробу, наведено інструкційну карту вишивання рушниковими швами. Розроблені рекомендації можуть бути використані під час роботи над творчим проектом.

У магістерській роботі нами розроблені дидактичні завдання для занять з вивчення старшокласниками технологій вишивання гладдю та закріплення здобутих знань. Пропонуємо завдання для ознайомлення з окремими видами гладі, інструкційні карти для вивчення технологій вишивання гладдю, а також завдання для контролю та самоконтролю. Запропоновані завдання можуть бути використані вчителями на уроках технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272с.
2. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: етнографічний аспект. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. 328.с. іл.
- . Галина Ліщинська-Кравець, Іванна Ребець. Методичні аспекти навчання старшокласників вишивки гладдю. Актуальні проблеми сучасної науки / За редакцією Юрія Матуріна, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2024. С. 506-509.
4. Гасюк О.О., Степан М.Г. Художнє вишивання: Альбом. Київ: Вища школа, 1987. 247с.: іл.
5. Джигурда-Литвинець Е.М. Ручне вишивання і нанизування: [Альбом]. Київ: Вища школа, 2004. 335 с.: іл.
6. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ: Наукова думка, 1988. 302 с.
- Ігнатенко Г. В., Ромащенко Т. С. Урок-подорож на тему «Регіональні особливості української народної вишивки». Трудова підготовка в сучасній школі. 2013. № 2. С. 29–38.
8. Ірина Вачкова. Вишивка Жидачівщини з колекції Музею народної архітектури та побуту ім. Климентія Шептицького. Частина 1. Львів: ПП «Видавничий дім «Артклас», 2019. 92 с.: іл.
9. Кара-Васильєва Т. В. Історія української вишивки. Київ: Мистецтво, 2008. с.
10. Кара-Васильєва Т.В., Заволокіна А.А. Українська народна вишивка. Київ: Либідь, 1996. 96с.
11. Кара-Васильєва Т.В., Чорноморець А.Д. Українська вишивка. Київ: Либідь, 2002. 160 с.
12. Квітуче народне мистецтво. Альбом. Львів. Каменяр, 1964. 11 с.: іл.
- . Кільдерова Л.В. Формування та розвиток творчих здібностей

старшокласників у процесі творчої діяльності на уроках технологій. Київ: Науковий часопис імені Н.П.Драгоманова. 2015. С. 126-131.

14. Кузан Н., Ліщинська-Кравець Г. Художні традиції вишивального мистецтва та їх вплив на виховання підлітків. Молодь і ринок. 2003. №4(6). С. 76 – 79.

15. Литвинець Е. М. Голки, нитки, намистинки: Наук.-попул. кн.: Для серед. шк. віку. Вид. 2-ге, доп. Київ: Веселка, 1989. 75с.: іл.

16. Лосина Н. Б., Терещук Б. М. Книга вчителя трудового навчання: довідково-методичне видання. Харків, 2006. 608 с.

. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. Умань: СПД Жовтий, 2008. 216 с.

18. Мороз О. Проектування та виготовлення виробів у процесі вивчення української народної вишивки. Трудова підготовка в закладах освіти. 2005. №3. С. 8–12.

9. Наукові дослідження в підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій: навчальний посібник для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) / Укладачі: В. П. Курок, Г. О. Воїтельєва / за редакцією В. П. Курок. Глухів, 2018. 262 с.

20. Ніколаєва Т. Історія українського костюма. Київ: Либідь, 1996. 171 с.: іл

21. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Посібник. Київ: Просвіта, 2000. 368 с.

22. Петухова Т. А., Савчук О. П., Козак В. І. Методичні рекомендації до виконання творчих проєктів з технології оздоблення одягу національною вишивкою для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем зі спеціальностей 015Професійна освіта (Дизайн), 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Одеса: Університет Ушинського, 2022. 69 с.

23. Радкевич В.О., Пащенко Г.М. Технологія вишивки: Підручник. Київ: Вища школа, 1997. 303 с.: іл.

24. Савка Л. Регіональні особливості української вишивки. Трудова підготовка в закладах освіти. 2001. № 3. С. 49-52.
- . Сігула Т. Диференційовані завдання як засіб індивідуального підходу до учнів. Трудова підготовка в закладах освіти. 2004. №4. С. 23–24.
- . Сорокошич М.А. Формування національної свідомості учнів в процесі проєктування та виготовлення вишитих виробів. Актуальні проблеми сучасної науки: матеріали Х-ї Міжнародної науково-практичної конференції / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2023. 457 с. С.225-227.
- . Терещук А. Методи творчої діяльності на уроках трудового навчання. Трудова підготовка в закладах освіти. 2006. №1. С. 19–23.
- 28.Титаренко В. Полтавська традиційна вишивка: Минуле і сучасне (виховний аспект). Навчально-методичний посібник. Полтава: «Верстка», 2000. 136 с.
29. Традиційне народне вбрання Харківщини: альбом. Упоряд. Г.В. Лук'янець. Харків: Видавництво «Точка». 2018. 139 с. іл.
- 30.Хавіна Т. Методичні рекомендації до теми: «Українська вишивка на уроках обслуговуючої праці». Трудова підготовка в закладах освіти. 2000. № 1. С. 11 – 13.
31. Чайковська Лілія. Народний одяг волинян другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Київ: ПП «Р.К. Майстер-принт, друкарня «Huss». 2012. 152 с.: іл.
32. Яременко Г. Мистецтво вишивання – різновид народної творчості. Трудова підготовка в закладах освіти. 2007. №4. С. 12–14.